EÖRSI ISTVÁN

Egy anekdota és ami belőle következik

VISSZHANG - XLVI. évfolyam 3. szám, 2002. január 18.

1965 táján történt. Lukács rám nézett íróasztala mögül (én az íróasztal mellé tolt zsúrasztalkánál ültem, török kávém partjainál), és megkérdezte, hogy olvastam-e Fehér Ferenc bírálatát Semprun könyvéről, A nagy utazásról. Igenlő válaszomra megtudakolta, hogy mi róla a véleményem. "Meggyőzőnek találtam a kritika gondolatmenetét - feleltem. - Már akkor is nagyon tetszettek ezek a gondolatok, amikor pár hónapja Lukács elvtárs szájából hallottam őket." Lukács megszívta szivarját. "Tudja, amikor az ember öreg, akkor örülhet, ha vannak jó tanítványai, akik megírják, amire ő már nem tud időt szakítani."
Nem az a kérdés tehát, hogy Heller Ágnesnek jogában áll-e kihúzni 1967-ben írott könyvéből, A reneszánsz emberből a Marx- és Lukács-idézeteket és egyéb marxista hivatkozásokat (Kiss Viktor: A reneszánsz ember kétszer, ÉS, jan. 4.). Természetesen joga van ehhez, a szerzők halálukig azt tesznek műveik szövegével, amit akarnak. Mi persze erkölcsi vagy intellektuális szempontból megítélhetjük ilyen irányú tevékenységüket. Heller eljárásával kapcsolatban hangot adhatunk akár olyan véleménynek is, hogy szerencsésebb lett volna, ha jelenlegi felfogását a reneszánsz emberről új könyvben fejtette volna ki, mint hogy kihúzza művéből a ma nagy előszeretettel mocskolt gondolkodókra vonatkozó utalások túlnyomó többségét. De egyetlen szerzőnek sem tilthatjuk meg, hogy csatlakozzon akármilyen divathoz, akár a legízléstelenebbhez is.
Minderről általában sokat lehet vitázni, de a szóban forgó ügy talajából nem nőnek ki életképes érvek. Aki belelapoz A reneszánsz ember eredeti szövegébe, az láthatja, hogy Lukács idézett mondata érvényes rá. Heller, mint jó tanítvány, megírta, amire agg mestere már nem tudott időt szakítani. A mű teljes szövetét, szóhasználatát, kategóriarendszerét, még megfogalmazásait is meghatározta Lukács gondolkodásmódja és stílusa. Ezt a tényt Heller csak úgy szüntethette volna meg, ha az egész könyvet kihúzza. Minthogy erre nem szánta rá magát, vállalkozását - erkölcsi vagy intellektuális megítélésétől függetlenül - teljes mértékben értelmetlennek kell tartanunk.